

Herdenking 4 mei en/of 12 oktober

Natuurlijk zal u in eerste instantie zeggen op 4 mei a.s. gaan we de oorlogsslachtoffers gedenken. In onze 3 dorpen doen we dat al vele jaren in Nijeholtwolde vlak bij de spoorwegovergang in Stadburen, sinds mei 1981.

Een eenvoudige steen op een sokkel ontworpen door Dienst Gemeentewerken en Steenhouwerij Eijgelaar uit Wolvega, de onthulling vond plaats op 4 mei 1981. Op de steen zijn twee kruizen en een Jodenster ter nagedachtenis van 3 plaatselijk terechtgestelde slachtoffers. In de steen is de datum 12 oktober 1944 gebeiteld, dit is de datum waarop een lokaal en persoonlijk drama op deze plek plaatsvond.

Enkele leden van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS), ondergrondse verzetsstrijders, hadden op eigen initiatief nabij de spoorwegovergang van Nijeholtwolde sabotage gepleegd aan de spoorrails. Opzet was het transport van de Duitsers te saboteren en het treinverkeer van en naar Leeuwarden te ontregelen. Dit moest in de nacht van 11 op 12 oktober 1944 uitgevoerd worden. Die nacht hebben er echter geen treintransporten plaatsgevonden. In de vroege mistige ochtend is de sabotage ontdekt door een groep mensen (Railwacht), die verantwoordelijk waren voor de veiligheid van het spoorwegennet. Voordat er een trein was gepasseerd ontdekten zij dat er een aantal bevestigingsschroeven losgedraaid waren ter hoogte van de spoorwegovergang. De sabotageactie was door een niet bekend groepje mensen uitgevoerd en de BS hebben dit dan ook zeer betreurd daar het effect bij slagen niet groot zou zijn en wetende dat er stevige represailles door de Duitsers zouden worden uitgevoerd op de plaatselijke bevolking.

Ondanks dat de sabotage was mislukt, hebben de Duitsers wel represailles uitgevoerd. Niet op de plaatselijke bevolking maar wel op drie mensen, die opgesloten zaten in de strafgevangenis van Leeuwarden. Hoofd van de SS te Wolvega (Fucks), gevestigd in een gemeentelijk gebouw, waar nu de supermarkt van Jumbo is, kreeg opdracht drie willekeurige gevangenen naar Nijeholtwolde te halen en ze daar vlak bij de overweg ter plekke neer te schieten.

De ongelukkigen waren :

- 1 Nicolaas Veltman, oud 32 jaar, koopman en geboren in Wolvega, wonende in Irnsum
- 2 Roelof Algra, oud 56 jaar, veehouder en wonende in Rinsumageest
- 3 Marcel Leiser, oud 21 jaar, zonder beroep (student) en geboren en wonende in Gouda

De drie willekeurig gekozen slachtoffers werden in twee auto's naar de plek vervoerd. Daar ze van het hoofd van de gevangenis de opdracht kregen zich aan te kleden en mee te komen, heeft Veltman nog gauw afscheid van zijn celgenoten genomen, daar hij dacht "vrij te komen". Hij had nog beloofd de familie van zijn celgenoten "bericht te doen".

Rond 10 uur kwamen zij in Nijeholtwolde aan, het vuurpeloton van 6 soldaten kwam iets later, maar moesten wachten daar Fucks nog niet aanwezig was. Een van de soldaten ging daarop per fiets terug naar Wolvega om zijn baas op te halen. Om half elf verscheen eindelijk Fucks met zijn onafscheidelijke hond.

Het vuurpeloton (positie 3) staat met zes man klaar onder leiding van SS-er Untersturmführer Voght. Ooggetuigen (o.a. Martha Kingma) kunnen niet precies aangeven hoe de voorgeleiding heeft plaatsgevonden, daar ze verscholen in hun huizen niet het volledige zicht hadden. Of de gevangenen aan elkaar gebonden waren (positie 2) of dat ze een voor een uit de auto's zijn gehaald is niet duidelijk. Wat wel zeker is; Veltman is als eerste gefusilleerd (positie 1), hierna Algra en vervolgens als laatste Leiser. Het verhaal gaat dat Leiser nog een vluchtpoging heeft gedaan, maar ook hierover is geen zekerheid.

Huidige situatie bij de overweg te Nijeholtwolde

Na de executie moesten de drie lichamen nog 24 uur blijven liggen, zodat het voor eenieder duidelijk was wat sabotage tot gevolg kan hebben. Enige tijd na de executie kwam dokter Brons in een auto van Troost & de Boer met chauffeur langs de plek waar de drie lichamen nog lagen en ging op onderzoek uit. Omwonenden hebben hem gewaarschuwd dit niet te doen i.v.m. gevaar voor eigen leven. Uiteindelijk zijn de lijken pas de volgende dag verwijderd.

Het eerste initiatief tot oprichting van het monument kwam van de heer Yge Damsma mede celgenoot van Veltman. Toen Damsma wethouder van Rauwerderhem was, heeft hij contact opgenomen met de wethouder van Weststellingwerf de heer Jan Bruinink voor een monument als blijvende herinnering aan de drie Nederlanders, die hier werden vermoord. Bij de onthulling in 1981 (burgemeester LG Boelens) was ook Plaatselijk Belang Eensgezindheid o.l.v. voorzitter Reimer Hogeling aanwezig. Sinds die tijd legt PB elk jaar weer een bloemstuk neer voor de gesneuvelden. Een paar jaar later na de officiële onthulling hebben de schoolkinderen van de OBS "De Drie Dorpen" uit Oldeholtwolde het monument geadopteerd en zijn tot aan de sluiting van de school steeds aanwezig geweest om op 4 mei bloemen te leggen bij het monument. Na de sluiting van de school in Oldeholtwolde (2015), is deze taak overgenomen door de school OBS "De Lamer" uit Oldelamer. Maar nog steeds zijn er kinderen, die nu in Oldeholtpade op school zitten, aanwezig op 4 mei.

Wie waren de drie slachtoffers:

ROELOF ALGERA: geboren 10-3-1888 te Rinsumageest. Veehouder. In de nacht van 12 op 13 juni 1944 werd hij samen met T. Talsma, M. Vellema en S. Woudstra door de landwachters gearresteerd toen zij naar de Engelse zender luisterden. Algra ligt begraven op de N.H. begraafplaats van Rinsumageest.

MARCEL LEISER: geboren 29-8-1923 te Gouda. Tijdens de bezetting zat hij ondergedoken bij de familie R.J. Sybrandy in Deinum. Hij leefde onder de schuilnaam Jaap van der Loo, totdat hij in de nacht van 12 september 1944 door twee landwachters van bed werd gelicht als gevolg van verraad en in de strafgevangenis van Leeuwarden terecht kwam. Leiser werd begraven op de Algemene begraafplaats in Wolvega. Op 15 november 1983 is hij herbegraven op de joodse begraafplaats in Leeuwarden. Zijn ouders, Benjamin Leiser en Eva Dantzig, zijn in 1942 via het doorgangskamp Westerbork terechtgekomen in het Poolse vernietigingskamp Auschwitz.

NICOLAAS VELTMAN: geboren 15-11-1911 te Wolvega. Koopman en wonende te Irnsum, was eigenaar van de winkel 'De Kleine Bazar' te Irnsum. Hij vocht aan de Grebbeberg, werd gearresteerd, zat vast in Duitsland, maar schroomde niet om na zijn terugkeer in Irnsum verzetswerk te doen. Hij werd opgepakt en ingesloten in Leeuwarden. Na de oorlog is in Irnsum een straat naar hem vernoemd (Veltmanhofke).

Ook dit jaar (2022) zal de herdenking op 4 mei plaatsvinden onder leiding van Plaatselijk Belang. In tegenstelling tot voorgaande twee jaren zal het weer een normale herdenking worden met een vertegenwoordiger van het college van Weststellingwerf, schoolkinderen uit Oldelamer, vertegenwoordiger van het verzet, nabestaanden van de drie slachtoffers en hopelijk weer veel mensen uit de omgeving. De plechtigheid vindt plaats nadat de trein kort na 19:00 uur langs is gegaan. Waarschijnlijk zal er ook aandacht besteed worden aan de oorlog in Oekraïne. De weg wordt tijdens de plechtigheid afgesloten voor het verkeer.

Joop Sanders, namens dorpsarchief Idzawolde

Bronnen:

Aantekeningen Fam. A Smit Oranjewoud

Boek "De Regio tijdens de Tweede Wereldoorlog" (WH de Vries)

www.oorlogsbronnen.nl

www.oorlogsgravenstichting.nl

www.spanvis.com/historie-friesland

Googlemaps

Dorpsarchief Idzawolde

www.4en5mei.nl